

TOTEM

Tidsskrift ved Afdeling for Religionsvidenskab
og Arabisk- og Islamstudier, Aarhus Universitet
Nummer 25, efterår 2010
© Tidsskriftet og forfatterne, 2010

BACHELOROPGAVE

Den fortolkende videnskab

af Jeppe Langkjær,

stud. mag. ved Afdeling for Religionsvidenskab
og Arabisk- og Islamstudier

Indhold

Abstract	3
1. Indledning	3
2. Videnskaben og dens præmisser	4
2.1. En videnskabsdefinition	5
2.2. Den menneskeskabte videnskab	6
3. Ricoeurs hermeneutik	8
3.1. I begyndelsen var teksten	9
3.1.1. <i>Hvad er en tekst?</i>	9
3.1.2. <i>En verden foran teksten</i>	11
3.1.3. <i>Et overskud af mening</i>	12
3.2. Fortolkningens præmisser	12
3.2.1. <i>Den uomgængelige betingethed</i>	12
3.2.2. <i>Den uafsluttede erfaring</i>	13
3.3. Er teksten nødvendig?	14
3.3.1. <i>Handling som quasi-tekst</i>	14
3.3.2. <i>Forholdet mellem begivenhed og mening</i>	15
3.3.3. <i>Mod en almenvidenskabelig videnskabsteori</i>	16
4. Biosemiotikken – en teori om fortolkning og betydning	16
4.1. Den kreative natur	16
4.2. Biosemiotikkens videnskabsteoretiske konsekvenser	17
5. En almenvidenskabelig videnskabsteori	18
5.1. Fortolkningens universalitet	18
5.2. En progressiv hermeneutik	19
6. Narrativ forståelse	21
7. Konklusion	22
8. Bibliografi	24

ABSTRACT: The aim of this paper is to investigate the possibility of a basis for a general theory of science. After an opening analysis of different conditions on which all scientific domains are claimed to rest, the French philosopher Paul Ricoeur's hermeneutical points are made clear and his theory of the text and the dialectic between explanation and understanding are used as an abstract paradigm that is said to have its effect on the scientific practice as such. Central to the hypothesis is the claim of the universality of interpretation due to the status of science as a human and thereby a conditional and linguistic activity. Subsequently, science is characterised as a constitution of meaning because of the central role of interpretation – a point brought forth both by Ricoeur and the biologist Jesper Hoffmeyer, who contributes to the hypothesis with a biosemiotic theory that points out how understanding is always mediated by meaning-bearing signs. By stressing the importance of science understood as a process of meaning-making final insights about narrative understanding are introduced with Donald Polkinghorne. Thus, the narrative is proposed as the scheme by means of which the world is understood as a meaningful entity.

1. Indledning

Er en almenvidenskabelig videnskabsteoretisk basis mulig? Kan den generelle videnskabelige praksis siges at være underlagt samme grundlæggende betingelser? Denne opgave undersøger disse spørgsmål. Således lyder hypotesen, at hermeneutikken indeholder nogle indsigter, der kan siges at være fundamentale for enhver form for videnskab og for den videnskabelige erkendelses væsen. Det skal straks nævnes, at denne hypotese er knyttet specifikt til den franske filosof Paul Ricoeurs udformning af hermeneutikken og hans udredning af forholdet mellem forklaring, fortolkning og forståelse i forlængelse af hvilken, tekstforholdet og læsehandlingen udfoldes som et abstrakt almenvidenskabeligt paradigme.

Opgaven er disponeret i fire overordnede afsnit. Først ønsker jeg at indfange fænomenet videnskab og skitsere en række grundlæggende præmisser for videnskab som sådan. Dette afsnit skal forstås som en byggesten for resten af opgaven og dermed også som basis for udredningen af de hermeneutiske pointer. Før inddragelsen af hermeneutikken mener jeg altså allerede at kunne pege på flere almenvidenskabelige forudsætninger. Disse bliver udbygget og forstærket i den efterfølgende analyse af udvalgte Ricoeur-tekster. Ricoeurs hermeneutiske teori om tekstforholdet indeholder en række pointer, som i mine øjne ikke kan ignoreres i videnskabsteoretiske sammenhænge; pointer hvis eksemplariske karakter derfor vil blive gjort gældende for den almene videnskab – især analysen af fortolkningen som en afgørende og betydningsdannende proces spiller en central rolle. Det tredje afsnit indledes med en redegørelse for biologen Jesper Hoffmeyers biosemiotik, hvor indsigtfulde påstande vedrørende erkendelsens semiotiske karakter udfoldes, samtidig med at en naturvidenskabelig forankring for dette projekt skabes. Derefter følger en kritisk diskussion af opgavens hypotese i opposition til påstande fremsat af videnskabsfilosoffen Jan Faye, hvor henholdsvis hermeneutiske og biosemiotiske indsigter danner basis for argumenterne. Fjerde og sidste afsnit er en åbning mod og en perspektivering til Donald Polkinghorns narrativitetsteori, hvis relevans for de klarlagte anskuelser antydes med Ricoeurs understregning af fortolkningen som en udlægning af betydning.

2. Videnskaben og dens præmisser

For overhovedet at kunne diskutere videnskab, må det nødvendigvis forklares, hvordan begrebet forstås, og jeg vil derfor i dette afsnit præsentere en videnskabsdefinition. I denne sammenhæng er det ydermere afgørende at begribe en række grundlæggende præmisser, som alle videnskaber kan siges at hvile på. Uden disse ville enhver form for videnskabsteoretisk overvejelse fremstå absurd, idet videnskabsteori netop er, hvad man kan betegne som metavidenskab (Kjørup 2006, 23).

2.1. En videnskabsdefinition

Hvad er så videnskab? Det er på ingen måde et spørgsmål med et entydigt svar. Helge Kragh er dog fremkommet med en definition, der synes plausibel: ”Videnskab er en intellektuel og social proces, der stræber mod og rent faktisk resulterer i, en form for viden, som er karakteriseret ved at være (i) *offentlig*, (ii) *fejlbart*, (iii) *korrigierbar*, (iv) *testbar*” (Kragh 2007, 150). Denne beskrivelse rummer mange dimensioner, hvoraf nogle vil blive behandlet nedenfor, idet jeg ser på, hvilke forudsætninger videnskab kan siges at have.

Først er det vigtigt at erkende, at videnskab er tæt forbundet med metafysik – ja, at et metafysisk udgangspunkt er uomgængeligt for alle videnskabelige teorier (Faye 2006, 161, 203; Jensen 2003, 210). Det vil dog ikke sige, at videnskab *er* metafysik, men at videnskaben er afhængig af en moderat dogmatisme (Kragh 2007, 148). Anderledes formuleret kan det hævdes, at al videnskab hviler på en grundlæggende ontologi. Denne indsigt forsvares Colin Hay i teksten *Political Ontology*, og selvom Hay begrænser sig til analysere samfundsvidenskabens betingelser, mener jeg, at pointen med rimelighed kan gøres gældende for den almene videnskab. Den udtrykkes, som følger: ”Ontological assumptions [...] are logically antecedent to the epistemological and methodological choices...” og ”...our ontological choices – whether acknowledged or unacknowledged – have profound epistemological and methodological [...] consequences” (Hay 2006, 78-79). Altså eksisterer der altid en forudindtaget virkelighedsopfattelse på baggrund af hvilken, det efterfølgende afgøres hvilke spørgsmål, der kan stilles til denne virkelighed (ibid., 85). Det er dette ontologiske grundlag, som her betegnes metafysik, da det ligger før – ofte som en udtalt forudsætning – og dermed betinger den videnskabelige virksomhed (Faye 2006, 163). Tæt forbundet med det metafysiske afsæt er den kritiske tvivl. Videnskabens kvalificerede og metodiske tvivl er således den instans, der adskiller videnskaben fra den naive tro (Hoffmeyer 2009, 13), og som samtidig er med til at forpligte videnskaben på kravet om korrigierbarhed. Ved systematisk at sætte spørgsmålstejn ved det postulerede opnås en kritisk stillingtagen til de fremsatte påstande, som forhindrer videnskaben i at glide over i en unyttig dogmatisme. En hypotese kan kun bestå via en tilbagevisning af tvivlen, men den må til gengæld udsættes for denne tvivl for at sikre sin gyldighed. Denne indstilling må derfor siges at være afgørende for videnskabens eksistens og fælles for alle dens domæner (Hoffmeyer 2009, 13;

Kragh 2007, 148). På den anden side må tvivlen heller ikke resultere i en absurd skeptisisme; den må forblive konkret og konstruktiv (Kjørup 1991, 71). Disse betragtninger er knyttet til Kraghs karakteristik af den videnskabelige viden. Netop dens karakter af offentlighed, fejlbarlighed, korrigerbarhed og testbarhed sikrer dens pålidelighed. Ved offentlig og systematisk efterprøvning belyses de videnskabelige teorier, hvorefter de efterfølgende styrkes, svækkes, korrigeres eller forkastes (Hoffmeyer 2009, 14; Kragh 2007, 150-151). I den forbindelse skal det understreges, at den opnåede viden aldrig kan betragtes som ubetvivlelig eller sikker i absolut forstand, hvilket også er indbefattet i Kraghs begreb om fejlbarlighed (Kragh 2007, 151). Det er derimod kun muligt at snakke om plausibel eller sandsynliggjort videnskabelig viden (*ibid.*, 155); denne gælder dog i mange tilfælde som sikker viden. Samtidig skal det også pointeres, at de forskellige videnskabelige discipliner opererer med varierende grader af plausibilitet. Muligheden for falsificering eksisterer dog altid. Dette hænger yderligere sammen med en række præmisser, jeg vil komme ind på nedenfor.

2.2. Den menneskeskabte videnskab

Dernæst må det slås fast, at videnskaben og dermed også den videnskabelige viden er en menneskelig konstruktion (Hoffmeyer 2009, 173; Jensen 2003, 212), og jeg vil derfor med Søren Barlebo Wenneberg hævde: ”Videnskaben har intet privilegeret udgangspunkt, nogen selvindlysende grænse eller særlig ophøjethed over sig” (Wenneberg 2004, 20). Det skal dog straks understreges, at dette ikke åbner døren for en regressiv relativisme, hvilken både kan afvises på baggrund af den ovenstående videnskabsdefinition samt den senere udfoldelse af et relationistisk videnskabssyn. Dog medfører denne indsigt en række andre vigtige konsekvenser. Således bliver videnskabens sociale dimension afgørende – et karakteristika Kragh også medtager i sin definition. Al viden må som følge heraf ses som konstrueret i en bestemt situation betinget af en lang række omstændigheder (Jensen 2003, 211-212), og jeg vil derfor tilslutte mig Søren Kjørups situationistiske udgangspunkt:

... enhver form for erkendelse er noget der spilles ud – kommunikeres – i en konkret situation, på bestemte betingelser, på et bestemt tidspunkt. Et udsagn om verden er i en vis forstand altid et svar på et spørgsmål som er stillet af bestemte

grunde, ud fra bestemte forudsætninger – og naturligvis af mennesker til mennesker. [...] erkendelse [er] ikke er et individuelt, men et socialt og kulturelt fænomen (Kjørup 2006, 26).

Dermed punkteres to af videnskabens klassiske idealer: videnskabelig objektivitet og værdifrihed bliver utopier (Faye 2006, 67; Jensen 2003, 216). En yderligere dimension, som her skal medtages, er udtrykt i Kjørups formulering: ”Et udsagn om verden er i en vis forstand altid et svar på et spørgsmål...” (Kjørup 2006, 26). Hermed menes, at videnskabelig produceret viden altid er teoribestemt. Når videnskaben fremkommer med ny viden, er denne opstået i lyset af en hypotese. Kendsgerninger er altid kun kendsgerninger, fordi de forstås inden for en afgrænset teoretisk ramme, og fordi de undersøges ud fra afgrænsede spørgsmål (Faye 2006, 66; Jensen 2003, 212; Kragh 2007, 156-157). Groft sagt ved videnskaben det, den ved, i kraft af, hvad den ønsker at vide.

Denne udlægning af videnskaben og dens præmisser skal ikke ses som en nedvurdering af videnskaben og dens rolle i skabelsen af plausibel og brugbar viden; det er ikke en indvending mod videnskaben men en diagnosticering af den. Det ovenstående skal derfor snarere ses som en række bemærkninger til bevidstliggørelse af videnskabens væsen, som har konsekvenser for selve videnskabsbedrivelsen. Således bliver det vigtigt, at videnskabsmanden gør sig sine forudsætninger og sit ærinde klart, og at han erkender, at de resultater, som opnås, kun opnås på baggrund af de spørgsmål, der stilles, og det perspektiv, der anlægges. Et vigtigt krav til og et grundlæggende kriterium for videnskaben er derfor transparens. Det bliver videnskabsmandens forpligtelse at være oprigtig omkring disse omstændigheder og ikke at hævde, at en given teori er objektiv og ubetvivlelig:

... not only the metaphysical foundations [...] but also the ends to which the sciences are the means must be made explicit and then judged along moral, political, economical and other parameters. Science cannot, as it was once imagined, set its own standards: it cannot legitimate itself (Jensen 2003, 210).

Det videnskabelige udgangspunkt må kontinuerligt begrundes og kan aldrig bero på en selvindlysende legitimering.

Alle disse videnskabsteoretiske betragtninger gør sig nødvendigvis også gældende for den nærværende opgave. Jeg er også selv begrænset af min ontologi og de perspek-

tiver, jeg som følge heraf vælger. Dette træder tydeligt frem med hensyn til mit valg af tekster samt i min analyse af disse, idet min hypotese styrer opgaven i en helt bestemt retning. Derfor blotlægger jeg hermed også min videnskabsteoretiske position, som jeg vil betegne som hermeneutisk, situationistisk, semiotisk realisme. Det kan her indvendes, at den foreliggende opgave dermed fremstår som et paradoks, da jeg i indledningen hævdede, at formålet med opgaven er at præsentere indsigter, der postuleres at gælde på tværs af alle videnskaber. For hvordan kan det lade sig gøre, hvis al viden netop til en vis grad er konstrueret og teori- og perspektivafhængig? Denne indvending rækker dog ikke ved projektets gyldighed, der tager sit udgangspunkt i den menneskelige erkendelse forstået som forudsætningsforankret og sproglig. På baggrund af en analyse af videnskabens ontologiske og epistemologiske situation er det muligt at betragte en række betingelser, som ikke kan tilbagevises meningsfuldt, idet tilbagevisningen netop forudsætter disse betingelser (Kjørup 1991, 68). Således ønsker jeg at analysere videnskabens grundlæggende principper og redegøre for fundamentale præmisser uden at ville foretage den umulige bevægelse bag om selve videnskaben, idet jeg samtidig forsøger at fastholde videnskaben i spændingsfeltet mellem konstruktivisme og realisme. I forlængelse af denne allerede skitserede videnskabsforståelse kommer begrebet fortolkning og centrale hermeneutiske indsigter til at spille en afgørende rolle for både understøttelse og nuancering af ovenfor fremsatte påstande samt udbygning af en mere omfattende videnskabsteori.

3. Ricoeurs hermeneutik

Jeg vil nu gå til analysen af Ricoeurs hermeneutik, der må betragtes som opgavens hoveddel. Dette afsnit skal forstås i umiddelbar forlængelse af ovenstående. De af Ricoeurs tekster og pointer, som behandles her, udgør selvfølgelig kun et lille udsnit af hans samlede produktion og tænkning, men er efter min vurdering også dem, der er mest relevante for spørgsmålet om videnskabelig viden og erkendelse.

3.1. I begyndelsen var teksten

3.1.1. *Hvad er en tekst?*

Som springbræt for hele analysen vil jeg gribe til Ricoeurs essay *Hvad er en tekst? – forklare og forstå*, hvor han stiller dette spørgsmål. Ricoeur ønsker i forlængelse af besvarelsen af spørgsmålet at udfolde en diskussion af ”to grundlæggende indstillinger, som man kan have over for en tekst” (Ricoeur 1999, 238). Med de to indstillinger mener han forklaring og fortolkning, og hans ærinde bliver at udfordre den klassiske modstilling af disse begreber, der opstod med Wilhelm Dilthey, hvor forklaringen siges at tilhører naturvidenskaben og fortolkningen humaniora (ibid.).

Men først til det indledende spørgsmål. Ricoeur slår umiddelbart fast, at den diskurs, der er fikseret i skrift, kaldes tekst, og at fikseringen adskiller teksten fra talen. Selve den skriftlige fiksering indtager talens plads (ibid., 239). Som talen indeholder teksten et udsagn; modsat talen indgår teksten dog ikke i en dialogsituation. Skriften kalder i stedet på læsningen, og dette er afgørende for Ricoeur. Forholdet skrive-læse må derfor ikke opfattes symmetrisk med forholdet tale-svare, da ”læseren er fraværende ved skrivningen, og forfatteren er fraværende ved læsningen” (ibid., 240). Således medfører teksten, hvad Ricoeur kalder, *den dobbelte fordunkling* – både af forfatteren og af læseren. At skriften løsrives og sættes i talens sted må netop betragtes som tekstens fødsel (ibid., 241). Denne løsrivelse påvirker tekstens referentielle forhold. Hvor talen udspiller sig i og refererer til en eksakt situation med eksakte omgivelser, der er med til at give diskursen sin fulde betydning, opsnappes referencen af teksten. Teksten er ikke uden reference, men det bliver nu læsningens – eller fortolkningens – opgave at etablere denne reference: teksten svæver ”så at sige ’i luften’ i den uafgjorthed, hvor referencen er udsat” (ibid., 242).

På baggrund af denne redegørelse for tekstbegrebet kan Ricoeur gå til diskussionen af forholdet mellem forklaring og fortolkning. Fordunklingen kan siges at medføre to muligheder:

Som læsere kan vi forblive i tekstens uafgjorthed, behandle den som en tekst uden verden og uden forfatter; i så fald forklarer vi den ud fra dens indre forhold, ud fra dens struktur. Men vi kan også ophæve tekstens uafgjorthed, fuldbyrde teksten i talen, føre teksten tilbage til den levende kommunikation; i så fald fortolker vi den (ibid., 247).

Vigtigt er det for Ricoeur, at begge muligheder tilhører læsningen, og videre at læsningen netop består i ”dialektikken mellem de to indstillinger” (ibid.). Den forklarende indstilling er altså en læsning af teksten, der forlænger dens uafgjorte referentielle forhold, bliver i dens lukkethed og kun forudsætter, at der findes noget indenfor. Ricoeur opfatter denne mulighed som fuldt ud legitim, og det gør han særligt, fordi den ikke længere skal lånes fra naturvidenskaben, men fra lingvistikken, fra strukturalismen (ibid., 247f). Den forklarende læsnings klarlæggelse af tekstens meningsstrukturer er frugtbar, men samtidig understreges dens begrænsning også (ibid., 248). Den fortolkende indstilling er nemlig læsningens egentlige bestemmelse, fordi teksten netop ikke er lukket, men åben mod noget andet – den kalder på læsningen (ibid., 253). Fortolkningen ophæver uafgjortheden ved at knytte en ny diskurs til tekstens diskurs. Med andre ord består fortolkningen af en tilegnelse af teksten – en tilegnelse Ricoeur tilskriver to træk: for det første en overvindelse af den kulturelle afstand og for det andet en understregning af fortolkningens aktuelle karakter (ibid., 254). Han betoner det andet træk, idet teksten opnår betydning nu og her. Fortolkningen som begivenhed virkeliggør teksten ifølge Ricoeur, fordi den fuldbyrder dens diskurs. Teksten opnår i kraft af fortolkningen en betydning – ”virkeliggørelse i det læsende subjekts egen diskurs” (ibid., 255) – udover den mening, som strukturanalysen har frembragt (ibid., 254f). På baggrund af fortolkningen forstået som betydningsdannende åbner Ricoeur for narrativitetsteoretiske erkendelser – et perspektiv jeg slutteligt vil komme ind på med inddragelsen af Polkinghorne.

Hermed står Ricoeurs forståelse af den forklarende og den fortolkende læsning klar; den diltheyske modstilling af dog endnu ikke overvundet. Dette gør Ricoeur ved at betragte den forklarende læsning som en nødvendig etape mellem kritisk og naiv fortolkning. Forklaring og fortolkning er ikke uforenelige begreber, men derimod komplementære og gensidige størrelser, der begge befinder sig på *den hermeneutiske bue* som stadier i læsningen (ibid., 257). Fortolkningen som en genopdagelse af tekstens betydning og retning her og nu findes for enden af denne bue – en begivenhed, der i kraft af den forklarende læsnings frembringelse af tekstens mening mister den fuldstændige vilkårlighed, og dermed ”reaktiverer det, teksten har at sige” (ibid., 260). Den forklarende fremlæsning af tekstens mening bevæger sig over i en fortolkende fremlæsning af tekstens reference. ”Det er i selve læsningens hjerte, at forklaring og fortolkning

ustandseligt modstilles og forenes” (ibid., 261). Denne forening af forklaring og fortolkning bestemmer Ricoeur som forståelse. Forståelsen er således ikke noget andet end forklaringen eller fortolkningen men præcis resultatet af en succesfuld dialektisk læsning (Ricoeur 1976, 87-88; Ricoeur 1999, 261).

Nu er grunden lagt for en videre udfoldelse af Ricoeurs hermeneutik. Således er hans analyse af tekstens væsen og den efterfølgende dialektiske sammenknytning af forklaring og fortolkning ikke fyldestgørende for besvarelse af nærværende opgaves hovedspørgsmål; det er nødvendigt med en redegørelse for en række yderligere begreber. Ikke desto mindre ligger nogle meget afgørende tanker i kim her.

3.1.2. *En verden foran teksten*

Som det er gjort klart i foregående afsnit spiller tekstens fremmedhed en afgørende rolle. Ricoeur mener, at distancen mellem tekst og læser på ingen måde er en anstødssten for forståelsen; den er snarere en forudsætning for fortolkningen (Hermansen & Rendtorff 2002, 19). Han benytter begrebet *tekstens autonomi* i denne forbindelse. Samtidig med at det er distancen og objektiviseringen i sproget, som muliggør og i det hele taget betinger fortolkningen og i sidste ende forståelsen (Ricoeur 2002a, 42, 47), skal autonomien imidlertid også overvindes, idet teksten skal genkontekstualiseres og tekstens verden udfoldes (Ricoeur 2002c, 175). Tekstens betydning er hermed ikke noget bag skriften – den findes *foran* teksten: ”The sense of the text is not behind the text, but in front of it. It is not something hidden, but something disclosed. What has to be understood is not the initial situation of discourse, but what points towards a possible world...” (Ricoeur 1976, 87). Det bliver nu muligt at tale om, at teksten åbnes; sågar at teksten åbner verden. I kraft af dialektikken mellem tekstens univers og den omverden, den gennem fortolkningen inkorporeres i, skabes en ny verden (Ricoeur 2002b, 54). At forstå teksten er at udsætte sig for den og følge dens bevægelse; det er at bevæge sig fra tekstens mening, det den siger, til dens reference, det den siger noget om – igen udtrykkes altså dialektikken mellem forklaring og fortolkning (Thompson 1998, 15). Disse pointer er særdeles vigtige for denne opgave, fordi videnskaben dermed sættes i relation til en forud givet virkelighed. Forståelsesnøglen ligger ikke kun hos det erkendende subjekt. Jeg vil komme tilbage til dette senere.

3.1.3. Et overskud af mening

Idet det er tekstens egen verden, der skal genopdages, og dens referentielle forhold, som skal rekonstrueres, bydes læseren på begrænsede fortolkningsmuligheder: "The text presents a limited field of possible construction" (Ricoeur 1976, 79). I forlængelse heraf kan Ricoeur også afvise ligeværdigheden af alle fortolkninger (ibid.; Ricoeur 2002b, 66). Selvom teksten altså ikke åbner for en uendelig række af muligheder, er fortolkningen af dens betydning dog stadig en stor opgave. En central ide i denne sammenhæng findes i begrebet *overskud af mening*. Ricoeur beskriver, hvordan alle sætningskonstruktioner indeholder flere mulige meninger i kraft af ordenens flertydighed, og hvordan teksten derfor fremstår med et overskud af mening (Ricoeur 1998a, 44). Dette overskud er med til at pege ud over teksten (Rendtorff 2000, 102). At skabe en nogenlunde entydighed af dette overskud og denne flertydighed fremstiller Ricoeur som fortolkning i primær forstand: "To produce a relatively univocal discourse with polysemic words, and to identify this intention of univocity in the reception of messages: such in the first and most elementary work of interpretation" (Ricoeur 1998a, 44). Som følge af denne betragtning tilskrives konteksten en udslagsgivende rolle for fortolkningen: "Sensitivity to context is the necessary complement and ineluctable counterpart of polysemy" (ibid.). Med konteksten menes to ting: dels den kontekst, som teksten selv udgør, og dels den kontekst, som teksten placeres i på baggrund af læserens situation. Den første betydning er forholdsvis selvindlysende, da tekstens samlede struktur er med til at betinge dens mening (ibid.; Thompson 1998, 12). Tekstrammen eliminerer dog ikke al overskydende mening og flertydighed. Den anden betydning er derfor af ganske afgørende karakter – især for nærværende projekt. Filtreringen af flertydigheden er, som jeg også var inde på i første hovedafsnit, også afhængig af ydre faktorer.

3.2. Fortolkningens præmisser

3.2.1. Den uomgængelige betingethed

Ricoeur fremstiller her den klassiske hermeneutiske hypotese om en forforståelse, der gør sig gældende for den videnskabelige forståelse: "The most fundamental condition of the hermeneutical circle lies in the structure of preunderstanding which relates all explication to the understanding that precedes and supports it" (Ricoeur 2008b, 30). Subjektet befinder sig altid allerede i en verden med en forud formidlet mening, som det ikke

har været med til at fastsætte; neutralitet er en illusion (Ricoeur 1998a, 43). Fortolkningen bliver derfor afhængig af den specifikt givne historiske situation – eller horisont for at sige det med Gadamer; og erfaringens og erkendelsens afhængighed af perspektiv har Ricoeur i høj grad blik for (Ricoeur 1976, 93): ”Hermeneutikkens gestus er en ydmyg anerkendelse af de historiske betingelser, som hele den menneskelige fatteevne er underkastet igennem endelighedens lov” (Ricoeur 2002c, 171). Ricoeur anerkender i yderligere forlængelse af Gadamer derfor også den store betydning af fordomme. Disse skal ikke forstås i negativ forstand men netop som *for-domme* (Hermansen & Rendtorff 2002, 20; Ricoeur 2008d, 259). Jeg har tidligere redegjort for selvsamme præmis i kraft af min påstand om ontologiens indflydelse; Ricoeur benytter begrebet ideologi: ”Before any critical distance, we belong to a history, to a class, to a nation, to a culture, to one or several traditions. In accepting this belonging which precedes and supports us, we accept the very first role of ideology...” (Ricoeur 2008d, 259). Som vist er disse forudsætninger nødvendige for udfoldelse af teksten og genkontekstualeringen af dens referentialitet. Den distancerede tekst skaber i mødet med læserens horisont en erkendelsesteoretisk gevinst, og den medvirker dermed til at transcendere betingetheden – en bevægelse der selvsagt ikke var mulig uden et forud eksisterende perspektiv (Rendtorff 2000, 119). Ricoeur sammentænker da i foreningen af forklaringen og fortolkningen ydermere subjektiviteten og objektiviteten som en dialektisk proces i den videnskabelige praksis; dialektikken mellem en tilhørsoplevelse og en fremmedgørende distancering bliver selve drivkraften i hermeneutikken (Ricoeur 2002c, 174; Ricoeur, 2008c, 127). Denne indsigt er også indeholdt i Ricoeurs begreb om tilegnelse, som jeg kort har været inde på, og som jeg vil vende tilbage til senere (Ricoeur 1998b, 182-183).

3.2.2. Den uafsluttede erfaring

Før jeg forsøger at bevæge mig ud over videnskaben knyttet til teksten, skal jeg uddybe en sidste implikation; nemlig den der er indeholdt i ovenstående formulering om *endelighedens lov*. Indsigten ligger i direkte forlængelse af påstanden om erkendelsens bundethed. Ricoeur indfører således tanken om erfaringens uafsluttedhed og gør dermed op med idealet om absolut viden, som også allerede blev tilbagevist tidligere (Ricoeur, 2002c, 180; Ricoeur 2008d, 258). Netop fremhævelsen af fortolkningen som hjørnesten i hermeneutikken understreger dette (Ricoeur 1998b, 193). Den altid givne ontologi

umuliggør en fuldstændig uafhængig refleksion og dermed den ikke-ideologiske viden (Ricoeur 2008d, 260). I opgøret med utopien om den objektive og absolutte viden pointerer Ricoeur ydermere vigtigheden af en ideologikritik, hvormed han kan vende tilbage til den oprindelige dialektiske syntese mellem distance og tilhørsforhold, objektivitet og subjektivitet, forklaring og fortolkning. Idet videnskaben påkræves en konstant metarefleksion, kan den sikre sin legitimitet og gyldighed samtidig med en anerkendelse af sine præmisser og forudsætninger (ibid., 260-262).

3.3. Er teksten nødvendig?

Indtil nu har analysen været baseret på tekststudiet, men med opgavens hovedformål for øje må spørgsmålet om tekstens nødvendighed naturligvis besvares negativt; teksten er ikke konstituerede for de videnskabelige forhold, jeg med Ricoeur har gjort rede for. Dog skaber teorien om teksten og læsningen et frugtbart grundlag og efter min mening dermed dybest set fundamentet for den almenvidenskabelige basis, som forsøges etableret her.

3.3.1. Handling som quasi-tekst

Ricoeur foretager selv den begyndende bevægelse væk fra teksten:

For det første kan den strukturelle model, opfattet som forklaringsparadigme, strækkes ud over tekstenheder til alle social fænomener, fordi anvendelse af den ikke begrænser sig til lingvistiske tegn, men kan bruges på enhver slags tegn, der rummer en analogi med lingvistiske tegn (Ricoeur 2002b, 72).

Ricoeur finder først og fremmest denne analogi i handlingen, som han betragter som en quasi-tekst (Ricoeur 2008c, 133). Den bliver på lige fod med teksten et objekt for videnskaben, idet det også er muligt at tale om en autonomisering af handlingen: den løsriver sig fra agenten, som teksten løsriver fra forfatteren (Ricoeur 2002b, 59). Også handlingen skaber en mening, der ikke er nødvendigvis er bundet til den oprindelige kontekst, men som lader sig fortolke og gentekstualisere. Yderligere genererer den konsekvenser og virkninger, der rækker ud over og undslipper den oprindelige situation (ibid.; Ricoeur 2008c, 133-134). Den efterlades åben og distanceret, adresseret til en uendelig række 'læsere', og kan således underlægges dialektikken mellem forklaring og

fortolkning. Selve handlingen fremstår som teksten som en meningsfuld enhed for forståelsen, hvis indre struktur må klarlægges af forklaringen, og hvis reference må aktualiseres af fortolkningen (ibid.; Thompson 1998, 16).

3.3.2. Forholdet mellem begivenhed og mening

Et sidste aspekt af Ricoeurs hermeneutik står tilbage for nu: dialektikken mellem begivenhed og mening. Som det fremgår ovenfor, producerer det videnskabelige arbejde i kraft af fortolkningen i sidste ende en betydning, der bliver genstand for forståelsen. Denne betydningsdannelse eksisterer ifølge Ricoeur på baggrund af et spændingsforhold med begivenhed og mening. Imens diskursen – det være sig talens, tekstens eller handlingens – defineret som den primære sprogbegivenhed forstås som mening, aktualiseres den nemlig som begivenhed (Ricoeur 1976, 8, 12; Ricoeur 2002a, 36). Denne karakteristik bliver vigtig i nærværende sammenhæng af to årsager. For det første giver den mulighed for at fastholde den sproglige væren som udgangspunkt for erkendelsen. Forståelsen, der som tidligere beskrevet betegner læsningens – og ifølge min hypotese dermed også videnskabens – syntetiske endemål, er kun mulig i kraft af en mediation gennem tegnene og den efterfølgende virkeliggørelse af diskursen og dermed sproget som begivenhed (Ricoeur 1976, 71): "...there is no self-understanding that is not *mediated* by signs, symbols and texts; in the last resort understanding coincides with the interpretation given to these mediating terms" (Ricoeur 2008a, 15). Først på baggrund af den aktuelle sprogbegivenhed opstår meningen og betydningen som objekt for videnskaben, og sproget forbliver en nødvendig præmis for erkendelsen: "...it is the language that is the primary condition to all human experience" (ibid.). For det andet er det altså som begivenhed, at sproget bliver virkelighed i diskursen, og følgende "går diskursen ud over sig selv som begivenhed, når den går ind i forståelsesprocessen som mening" (Ricoeur 2002a, 36). Diskursen overskrider sine grænser, og sprogets referentialitet opstår i kraft af virkeliggørelsen som begivenhed; diskursen kan ikke undgå at referere til noget. Dermed kan Ricoeur forsvare en realisme og afvise den fuldstændige konstruktivisme, idet henvisningen til verden etableres (Hermansen & Rendtorff 2002, Ricoeur 2002b, 54). Som jeg var inde på i opgavens første afsnit, og som begrebet om tekstens autonomi yderligere klargør, står fortolkningen og dermed også videnskaben i et forhold til en forud givet mening, og den kan derfor beskrives som relationistisk.

3.3.3. Mod en almenvidenskabelig videnskabsteori

Jeg har nu med Ricoeurs teori om dialektikken mellem forklaring og fortolkning og de dertil knyttede forudsætninger samt den spæde bevægelse udover teksten forsøgt at påvise læsehandlingens eksemplariske karakter. Jeg ønsker således at forsvare den som et abstrakt paradigme, der gør sig gældende på tværs af alle videnskaber. Inden diskussionen af de hidtil fremsatte påstande vil jeg dog med Hoffmeyer inddrage et perspektiv, som i mine øjne styrker hypotesen om fortolkningens almengyldighed for enhver videnskab. Dette knytter sig hver især til pointer hos Ricoeur angående betydning, som indtil videre delvist har unddraget sig min analyse.

4. Biosemiotikken – en teori om fortolkning og betydning

”Ifølge den biosemiotiske idé skal den levende natur forstås som essentielt båret af eller ligefrem bestående af semiosis, dvs. af tegn- og betydningsprocesser” (Hoffmeyer 2005, 17-18); sådan definerer biologen Jesper Hoffmeyer sin teoris grundtanke. Jeg vil kort skitsere centrale punkter i Hoffmeyers biosemiotik, som fra sit i denne sammenhæng alternative udgangspunkt tilbyder indsigter med yderst relevante implikationer for videnskaben forstået som en betydningsdannende fortolkningsproces.

4.1. Den kreative natur

Biosemiotikken bryder som følge af den citerede forståelse af den levende natur med den gængse naturvidenskabelige ontologi ifølge hvilken, naturen opfattes som determineret og helt igennem lovbundet (ibid.; Hoffmeyer 2009, 74). I stedet gør Hoffmeyer sig til fortaler for en emergensontologi, hvor emergens defineres sådan: ”Et naturligt systems udvikling mod en ordnet tilstand, der ikke lå implicit i systemets begyndelsestilstand, og som ikke på nogen måde kunne have været forudset fra begyndelsen” (Hoffmeyer 2009, 69). Således tilskrives naturen en grad af frihed og autonomi, og denne autonomi skyldes, at alt levende er båret af tegn- og betydningsprocesser; med andre ord er naturen fortolkende (Hoffmeyer 2005, 30; Hoffmeyer 2009, 89). Selv den mindste celle betragtes som en semiotisk agent, og hvad, der skiller den encellede organisme fra eksempelvis mennesket, er ikke en væsensforskel, men en gradsforskel; mennesket

besidder simpelthen en langt større grad af semiotisk frihed (Hoffmeyer 2005, 222-223). Hele biosemiotikken lægger sig op ad Charles Sanders Peirce' tegnteori, hvor tegnet ses som noget, der skaber betydning. I og med at verden erkendes gennem tegnene, bliver kernen i interaktionen med denne verden dermed en tilskrivning af betydning (Hoffmeyer 2009, 22, 106). Enhver erkendelse må forstås som en fortolkende tilskrivning af betydning af den simple årsag, at al erkendelse baserer sig på tegn.

4.2. Biosemiotikkens videnskabsteoretiske konsekvenser

Som det forhåbentligt står klart efter denne ultrakorte redegørelse for biosemiotikken, eksisterer der nogle helt klare paralleller til hermeneutikken. Samtidig medfører den muligheden for udfoldelsen af nogle givtige videnskabsteoretiske pointer. Først og fremmest skal Hoffmeyer i forlængelse af opgøret med naturlovsontologien og forsvaret for emergensontologien roses for anerkendelsen af videnskabens ontologiske fundament (Hoffmeyer 2005, 32). I kraft af denne forståelse og med påstanden om erkendelsens fortolkende natur kan han efterfølgende hævde den videnskabelige videns konstruktivistiske karakter (ibid., 209) – et synspunkt jeg tidligere har præsenteret. På den anden side kan Hoffmeyer ganske overbevisende forsvare sig mod relativismen med indføringen af en semiotisk realisme. Den videnskabelige konstruktion er nemlig ikke uafhængig af den virkelighed, den vil konstruere, idet verden når erkendelsen betydning igennem mediationen af tegnene (ibid., 209f; Hoffmeyer 2009, 179). Den er, som jeg ovenfor har argumenteret, relationistisk. Dermed præsenterer Hoffmeyer en påstand, der ligger helt i tråd med Ricoeurs realisme; dog præciseres den som semiotisk. Hoffmeyer kunne endda mistænkes for at have læst Ricoeur nøje, da han efterfølgende påpeger, hvordan det specifikt er sprogligheden, som transcenderer erkendelsen og opretter forbindelsen til verden (Hoffmeyer 2005, 313-314). I kølvandet på opgøret med naturlovsontologien fremfører Hoffmeyer endvidere en kritik af den strenge kausal-logiske forklaringsmodel, hvorfor han i stedet plæderer for semiotisk kausalitet. Dette indebærer, "...at livsverdenen kun bliver fuldt forståelig, hvis vi inddrager en særlig fortolkningsbaseret kausalitet, *semiotisk kausalitet*, i vore forklaringer..." (Hoffmeyer 2009, 118). Præcis dette har jeg med Ricoeur argumenteret for. Hoffmeyer uddyber sågar, at grundlaget for denne kausalitet er "det forhold, at levende væsner helt elementært har deres

aktivitet rettet mod deres omgivelser, idet de *søger disse omgivelser integreret i deres eget oplevelsesprojekt*” (ibid., 126).

5. En almenvidenskabelig videnskabsteori

Jeg vil nu belyse gyldigheden af den fremsatte hypotese ifølge hvilken, dialektikken mellem forklaring og fortolkning, samt den videnskabelige proces betragtet som betydningsdannende kan gøres gældende som almenvidenskabeligt fundament.

5.1. Fortolkningens universalitet

De hidtidige afsnit har været en tour de force i argumenter og forsvar for fortolkningens universalitet som videnskabsteoretisk basis. Denne karakteristik af videnskaben består imidlertid ikke ukritiseret. Den instinktive indvending mod en hypotese, der gør krav på almen gyldighed og samtidig argumenterer for enhver teoris grad af betingethed og fortolkning, blev således behandlet – og afvist – allerede i afsnittet *Videnskaben og dens præmisser*; at erkendelsens udgangssituation forstås som begrænset, ophæver ikke påstanden om, at videnskaben til hver en tid også er det. Denne opgave påpeger en række videnskabsteoretiske betingelser, som enhver kritik også er betinget af.

En videre indvending fremfører Jan Faye i værket *Athenes kammer*. Umiddelbart synes han at kunne forsvare samme videnskabelige præmisser, som opstilles i denne opgave, idet han beskriver videnskabens metafysiske forankring og uundgåelige teoriladethed (Faye 2006, 66-67, 161, 163) og understreger, at dette også gælder naturvidenskaben og ikke kun humaniora, som Dilthey mente (ibid., 49). Imidlertid tager Faye dog sine forbehold overfor den fortolkende videnskabsforståelse: ”Når først vi indgår i en bestemt social, sproglig eller videnskabelig praksis, forstår vi som deltagere i denne praksis en masse ting uden at skulle fortolke dem” (ibid., 56). Jeg vil med det samme afvise Fayes formulering som en selvmodsigelse. For præcis fordi subjektet indgår i en specifik sammenhæng, opstår fortolkningen, hvilket jeg viste i afsnittet *Den uomgængelige betingethed*. Jeg kan ikke, som Faye fremstiller det, acceptere påstanden om, at bare ”vi bruger sproget [...] i overensstemmelse med reglerne og konventionerne, er der ikke brug for fortolkning (ibid., 59). Fortolkningen eksisterer altid allerede alene på bag-

grund af sprogligheden. Ricoeurs analyse af sprogets overskud af mening har til fulde tydeliggjort dette (Rendtorff 2000, 68; Ricoeur 1998a, 44). At verden møder erkendelsen som meningsbærende tegn, der opnår deres betydning i kraft af konteksten, er yderligere et argument for fortolkningens udstrakte betydning for videndannelse, som fremføres overbevisende med biosemiotikken (Hoffmeyer 2009, 89, 108). Faye afviser ikke påstanden om erfaringens meningsfuldhed, men plæderer for, at denne mening kan forstås uden nogen grad af fortolkning (Faye 2006, 51, 54); fortolkningen træder først i kraft, når forståelsen ikke umiddelbart slår til (ibid., 112). Dette begreb om forståelse anser jeg for naivt. Overhovedet at operere med et begreb om mening medfører således fortolkningens nødvendighed. Religionshistorikeren Jeppe Sinding Jensen formulerer det præcist: ”In short: the interpretative turn [...] is semantically oriented, as it is ’about meaning’” (Jensen 2003, 241). Faye betoner selv, hvordan kendsgerninger kun fremtræder som kendsgerninger i kraft af en hypotese (Faye 2006, 67); ligedan fremtræder mening kun som mening i kraft af fortolkning (Jensen 2003, 241, 250), og som jeg med Hoffmeyer har argumenteret, er det netop som mening at verden erkendes (Hoffmeyer 2009, 179; Jensen 2003, 250). Fortolkningen er derfor nødvendig for en umiddelbar erkendelse overhovedet og for den videnskabelige erkendelse i særdeleshed, eftersom videnskaben strukturerer og aktualiserer denne mening som betydning.

5.2. En progressiv hermeneutik

Som følge af påstanden om fortolkningens universalitet må den direkte realisme afvises (Jensen 2003, 209). Dette giver anledning til en typisk kritik af hermeneutikken: hvis al videnskab i bund og grund er fortolkende, resulterer det så ikke i altomfattende subjektivism og relativisme? Ricoeurs teori viser for alvor sin styrke mod dette angreb. Med sammenfatningen af forklaring og fortolkning som to operationer i en gensidig videnskabelig læsningsproces lykkes det ham at skabe en syntese mellem subjektivitet og objektivitet, hvor bevægelsen fra klarlægningen af tekstens mening til aktualiseringen af dens reference og betydning sikrer forbindelsen til verden. Dermed tager Ricoeur også afstand fra den klassiske hermeneutik, hvor fortolkning var lig indføling og psykologisering (Ricoeur 1999, 243-245). Som jeg tidligere har gjort rede for i afsnittet *En verden foran teksten* dækker begrebet tekstens autonomi over det forhold, at videnskaben må forholde sig til en mening, der er givet forud for fortolkningen. Således er fortolkningen

ikke vilkårlig, men den befinder sig i spændingsfeltet mellem distance og tilhørsforhold, hvor både videnskabsmandens egne forudsætninger og tekstens ramme betinger vidensproduktionen; hvad jeg med Hoffmeyer har defineret som semiotisk realisme – videnskaben er relationistisk. Det er præcis denne eksemplariske analyse af læsningens dialektik støttet af biosemiotikken, jeg ønsker at gøre gældende for den almene videnskabelige praksis. Den videnskabelige viden er en syntese af en forud givet mening medieret gennem tegn og fortolkningen af disse, som aktualiseres i sprogbegivenheden. Jensen har også fået øje på frugtbarheden af denne dialektik (Jensen 2003, 223) Han opfatter i overensstemmelse med Ricoeur forståelsen som et resultat af den reciproke proces mellem forklaring og forståelse (ibid., 242). I det hele taget anerkender han åbent vigtigheden af Ricoeurs indsigter (ibid., 236f, 239f) og understreger fortolkningens ufravigelighed: "...the philosophy of science has urged us to realize that any knowledge about the world is a product of interpretation" (ibid., 241). Jeg må også yderligere gøre opmærksom på de betragtninger, der tidligere blev udfoldet, hvilke naturligvis også gælder hermeneutikken; om end fortolkningen bliver det afgørende begreb, må enhver fortolkning også underlægge sig kriterierne offentlighed, fejlbarlighed, korrigerbarhed og testbarhed.

Med Ricoeurs nytænkning af hermeneutikken kan en sidste afgørende pointe gøres gældende. Det centrale forhold mellem forklaring og fortolkning som to konstante sammenspillende indstillinger i den videnskabelige praksis sikrer videnskabens progression. Dialektikken mellem distance og tilegnelse bliver den paradigmatiske læsnings sidste figur (Ricoeur 1998b, 182). Som det er beskrevet i afsnittet *Den uomgængelige betingethed* medfører den succesfulde fortolkning en erkendelsesteoretisk gevinst, hvor distancen overvindes og tilegnelsen bliver endemålet for den videnskabelige proces; og der er netop tale om en *til-egnelse*, en bevægelse fremad. Som Kjørerup vil jeg derfor også gøre op med cirklen som hermeneutikkens grundfigur og i stedet tale om den hermeneutiske dialektik (Kjørerup 1991, 76). Dette begreb omfavner gensidigheden mellem forudsætninger og konklusioner i den videnskabelige proces; den forudsætningsløse viden finde ikke, og derfor må hermeneutikken betragtes som en almenvidenskabelig platform og ikke blot som en af flere mulige videnskabelige metoder (Faye 2006, 107). Hermeneutikken er metoden til forståelse af betydning – en grundlæggende almenvidenskabelig fortolkningsproces.

6. Narrativ forståelse

Videnskaben må altså forstås som en betydningsdannende fortolkningsproces, hvilket, som jeg tidligere har antydnet, åbner for narrativitetsteoretiske indsigter. Derfor ønsker jeg afslutningsvis at perspektivere til Polkinghorne's teori om narrativ forståelse.

Erkendelsen betragtes hos Polkinghorne såvel som her som sprogligt forankret, og denne sproglighed er udgangspunktet for narrativiteten. Tanken er, at sproget strukturerer virkeligheden gennem narrativet, og at narrativiteten derfor i bund og grund er den betydningsdannende instans: "The core of the argument I make in this book is that narrative is a scheme by means of which human beings give meaning to their experience..." (ibid., 11), idet den organiserer "a complex of events by seeing the whole in which they have participated" (ibid., 18). Narrativiteten kan ikke afvises som et tilfældigt perspektiv, men den må anerkendes som den grundlæggende erkendelseform og dermed også som basis for videnskaben (Polkinghorne 1988, 22-23, 26, 31). I virkeligheden falder Ricoeurs opfattelse af narrativitet, som stemmer overens med Polkinghorne's (ibid., 5), også sammen med hans egen opfattelse af den fortolkningsbaserede forståelse: "...in explanation we explicate a range of propositions and meanings, whereas in understanding we comprehend or grasp as a whole the chain of partial meaning in one act of synthesis" (Ricoeur 1976, 72). Polkinghorne tilslutter sig dette synspunkt og uddyber, hvordan han ser narrativitet som et decideret hermeneutisk udtryk, på baggrund af hvilket han også kan beskrive den narrative betydningsdannelse som en filtrering og tilføjelse af perspektiv (Polkinghorne 1988, 145, 158). Forestillingen om en narrativ forståelse tager dermed højde for de videnskabelige præmisser og betingelser, der forsvares i denne opgave, idet den kan forenes med ideen om en fortolkende og betydningskabende videnskab. Betydningsdannelse kan endda begribes som en specifik narrativ proces. Narrativitetsteorien tilbyder uden tvivl et vedkommende tillæg til klarlæggelsen af videnskabens grundlæggende præmisser med påpegningen og understregningen af tilskrivningen af betydning til det fortolkede som en narrativ operation.

7. Konklusion

Jeg har med denne opgave argumenteret for gyldigheden af en hermeneutisk dialektik som almenvidenskabeligt grundlag. Indledningsvis må idealer som objektivitet, værdifri og absolut viden derfor aflives, idet videnskaben må betragtes som en menneskelig og sproglig konstruktion, der altid er bestemt af et givent ontologisk grundlag og en afgrænset kontekst; ethvert resultat må forstås som teori- og perspektivafhængigt. Disse præmisser underminerer imidlertid ikke videnskaben, da den samtidig er underlagt en række kriterier såsom offentlig, fejlbarlighed, korrigerbarhed og testbarhed, hvorigennem den videnskabelige virksomheds validitet sikres. Dog opstår et krav om transparens; videnskaben må grundet sin grad af konstruktion og teoriafhængighed blotlægge sine forudsætninger og gøre ærindet klart.

På baggrund af denne analyse kan Ricoeurs hermeneutik udfoldes. I sin udredning af tekstforholdet sammenstiller Ricoeur forklaring og fortolkning som to gensidigt afhængige operationer i den videnskabelige jagt på forståelse. Således påviser han, hvordan tekstens indre sammenhænge klarlægges i forklaringen og, hvordan dens reference og betydning efterfølgende udfoldes i fortolkningen. Teksten møder læseren som en autonom meningsstruktur, der skal aktualiseres i en ny kontekst. Dermed tydeliggøres spændingsforholdet mellem den verden af mening, videnskaben møder, og den betydning, som skabes i fortolkningsprocessen. Dialektikken mellem distance og tilegnelse fremhæves, og videnskaben kan følgende bestemmes som relationistisk – den står altid i et forhold til den virkelighed, som den forsøger at konstruere. Denne pointering af en uafhængig mening, som møder erkendelsen, betones i Hoffmeyers biosemiotik. Han understreger, hvordan al erkendelse er medieret gennem tegn, der fremtræder med mening, og hvordan vidensdannelsen må betragtes som en fortolkning. En perspektivering til Polkinghorne viser dermed sin frugtbarhed. Betoningen af erkendelsens meningsfuldhed kan indfanges i begrebet narrativitet; narrativet kan netop påpeges som den betydningsgivende struktur.

Slutteligt kan Ricoeurs analyse af forholdet til teksten udbredes som et paradigme gældende for den videnskabelige virksomhed som sådan. Med sammentænkningen af forklaring og fortolkning som to komplementære indstillinger i en generel videnskabelig forståelsesproces skabes en syntese mellem subjektivitet og objektivitet samt distan-

ce og tilegnelse. Denne teori tager hensyn til videnskabens udgangspunkt som menneskelig aktivitet og dermed dens betingethed, grundlæggende sproglighed og betydningsdannelse; samtidig medfører den dialektiske bevægelse en nødvendig videnskabelig progression, hvor forudsætninger og konklusioner skiftevis betinger hinanden i dannelse af ny viden. Enhver videnskab må bestemmes som betydningskabende fortolkningsproces.

8. Bibliografi

Faye, Jan

2006 *Athenes kammer. En filosofisk indføring i videnskabernes enhed*, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Hay, Colin

2006 'Political ontology' in: Goodin, Peter E. & Charles Tilly, eds., *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*, Oxford University Press, Oxford, 78-96.

Hermansen, Mads & Jacob Dahl Rendtorff

2002 "Indledning", in: Hermansen, Mads & Jacob Dahl Rendtorff, eds., *En hermeneutisk brobygger – tekster af Paul Ricoeur*, Klim, Århus, 11-29.

Hoffmeyer, Jesper

2005 *Biosemiotik – En afhandling om livets tegn og tegnenes liv*, Forlaget Reis, Charlottenlund.

2009 *Tro på tvivl*, Forlaget Reis, Charlottenlund.

Jensen, Jeppe Sinding

2003 *The Study of Religion in a New Key*, Aarhus University Press, Århus.

Kjørup, Søren

1991 *Forskning og samfund – En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, København.

2006 *Menneskevidenskaberne. Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Kragh, Helge

2007 "Hvad er videnskab?", in: Fink, Hans, Peter C. Kjærgaard, Helge Kragh & Jens Erik Kristensen, eds., *Universitet og videnskab. Universitetets*

idéhistorie, videnskabsteori og etik, Hans Reitzels Forlag, København, 145-192.

Polkinghorne, Donald E.

1988 *Narrative Knowing and the Human Sciences*, State University of New York Press, Albany.

Rendtorff, Jacob Dahl

2000 *Paul Ricoeurs filosofi*, Hans Reitzels Forlag, København.

Ricoeur, Paul

1976 *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*, The Texas Christian University Press, Fort Worth, Texas.

1998a "The task of hermeneutics", in Thompson, John B, ed., *Paul Ricoeur. Hermeneutics & the Human Sciences*, Cambridge University Press, Cambridge, 43-62.

1998b "Appropriation", in Thompson, John B, ed., *Paul Ricoeur. Hermeneutics & the Human Sciences*, Cambridge University Press, Cambridge, 182-193.

1999 "Hvad er en tekst? – forklare og forstå", in: Gulddal, Jesper & Martin Møller, eds., *Hermeneutik – en antologi om forståelse*, Gyldendal, København, 238-261.

2002a "Distanceringens hermeneutiske funktion", in: Hermansen, Mads & Jacob Dahl Rendtorff, eds., *En hermeneutisk brobygger – tekster af Paul Ricoeur*, Klim, Århus, 33-47.

2002b "Tekstmodellen – meningsfuld handling betragtet som en tekst", in: Hermansen, Mads & Jacob Dahl Rendtorff, eds., *En hermeneutisk brobygger – tekster af Paul Ricoeur*, Klim, Århus, 49-74.

2002c "For en kritisk hermeneutik", in: Hermansen, Mads & Jacob Dahl Rendtorff, eds., *En hermeneutisk brobygger – tekster af Paul Ricoeur*, Klim, Århus, 171-185.

2008a "On Interpretation", in: *From Text to Action*, Continuum, London, 1-20.

- 2008b "Phenomenology and Hermeneutics", in: *From Text to Action*, Continuum, London, 23-50.
- 2008c "Explanation and Understanding", in: *From Text to Action*, Continuum, London, 121-139.
- 2008d "Science and Ideology", in *From Text to Action*, Continuum, London, 239-262.

Thompson, John B.

- 1998 "Editor's introduction", in: Thompson, John B, ed., *Paul Ricoeur. Hermeneutics & the Human Sciences*, Cambridge University Press, Cambridge, 1-26.

Wenneberg, Søren Barlebo

- 2004 "Sisyfos' videnskab" in: Widell, Peter, ed., *Socialkonstruktivismen under debat*, Forlaget Modtryk, Århus, 14-27.